

ПРОБЛЕМИ РОЗРАХУНКУ ПЛАТИ ЗА ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

С.О.Круть, аспірант

Національний аграрний університет

Досліджено економічну природу лісового доходу, проаналізовані різні методики розрахунку суми збору за спеціальне використання лісових ресурсів і їх вплив на доходність лісового господарства.

Исследована экономическая природа лесного дохода, проанализированы разные методики расчета суммы сбора за специальное использование лесных ресурсов и их влияние на доходность лесного хозяйства.

З метою раціонального використання і відтворення лісових ресурсів, а також для отримання доходу від лісів спеціальне використання лісових ресурсів є платним. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів справляється за лісові ресурси державного значення, до яких належать деревина від рубок головного користування і живиця.

Плата справляється за встановленими таксами або у вигляді орендної плати чи доходу, одержаного від реалізації лісових ресурсів на конкурсних умовах. Причому, у разі застосування конкурсних умов реалізації лісових ресурсів збір за них установлюється не нижче діючих такс. Розмір орендної плати визначається за угодою сторін у договорі оренди, але також не може бути нижчим від встановлених такс на лісові ресурси.

Зараз в Україні діють “Такси на деревину лісових порід, що відпускається на пні і на живицю”, затверджені постановою Кабінету Міністрів України №44 від 20 січня 1997 р. [5] Ці такси застосовуються під час відпуску будь-яким заготівельникам деревини лісових порід на пні в порядку рубок головного користування та інших рубок, а також суцільних санітарних рубок (на велику і середню ділову деревину).

Лісові такси використовуються для визначення вартості деревини, що відпускається лісозаготівельникам на корені, а також

деяких інших лісових матеріалів. Обрахована таким чином вартість призначеної для заготівлі деревини становить суму збору за спеціальне використання лісових ресурсів.

Вивченню лісового доходу й, зокрема, такої його складової, як збір за спеціальне використання лісових ресурсів, присвятили свої дослідження багато вчених: А.С.Лазарєв, І.М.Синякевич, Л.П.Павлова, І.Р.Юхновський, Ю.Ю.Туниця, Я.В.Коваль, В.Л.Джикович, В.З.Холявка та інші.

Лісовий дохід [8] — це платіж до державного бюджету за лісові користування, встановлений з метою раціональної експлуатації і відтворення лісових ресурсів. Основним видом лісового доходу є плата, що стягується за встановленими лісовими таксами з лісозаготівельників у лісах державного значення за ліс на корені, вітровальну, вітроламну деревину, другорядні лісові матеріали і окремі види побічних користувань (промислова заготівля деревних соків, грибів, ягід, горіхів, плодів і технічної сировини).

Лісові такси — розцінки, встановлені на деревину, що відпускається на корені, другорядні лісові матеріали, побічні лісові користування і служать для визначення сум лісового доходу.

І.М.Синякевич по-іншому тлумачить ці поняття [6, 7].

Лісовий дохід — дохід лісокористувачів від спеціального використання лісових ресурсів; лісова такса — вид податку, який справляється державними органами за спеціальне використання лісових ресурсів.

На нашу думку, лісовим доходом слід вважати дохід власника лісових ресурсів (в. т.ч. держави), отриманий в результаті діяльності, пов'язаної з їх спеціальним використанням. Лісові такси — це нормативи плати за таке спеціальне використання лісових ресурсів. Вони виконують функції ціни і служать, насамперед, для визначення вартості деревини на корені, виступаючи складовою частиною системи ціноутворення.

Отже, за економічною природою і сукупністю виконуваних функцій такси в умовах ринкової економіки є різновидом ціни на ресурси. Визначена за лісовими таксами попнева плата є основною складовою лісового доходу.

Згідно з Законом “Про Державний бюджет України” [2], збір за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення зараховується до доходів державного бюджету України. Натомість, із державного бюджету фінансуються витрати на ведення лісового господарства і мисливства. Відповідно до частини 3 статті 91 Лісового кодексу України [4], платежі за спеціальне використання лісових ресурсів повинні спрямовуватися на виконання робіт щодо відтворення лісів, проведення лісгосподарських заходів та утримання лісів у належному санітарному стані. Однак, починаючи з 2001 року, дія цієї статті постійно призупиняється, а кошти зараховуються до доходів загального фонду державного бюджету.

Такий знеособлений перерахунок плати за використання лісових ресурсів до загального фонду бюджету і, особливо, наступне централізоване фінансування галузі є, на думку академіка І.Р.Юхновського, однією з основних причин існуючих негараздів у лісовому господарстві України. Для вирішення існуючої проблеми він пропонує створити підпорядкований Держкомлісгоспу фонд (Фонд розвитку лісівництва), куди і будуть спрямовуватись усі платежі лісового доходу держави, які потім слід використати на утримання і забезпечення діяльності державних лісових господарств [9].

В табл. 1 наведено співвідношення між доходами і видатками державного бюджету на лісове господарство протягом останніх років. Розрахунки здійснено на основі даних законів про державний бюджет України 1998-2005 років [2].

Як видно з табл. 1, протягом останніх років ведення лісового господарства залишається збитковим для держави. В той же час, відповідно до основних принципів ціноутворення в лісовій галузі, такси повинні не лише забезпечувати повне відшкодування витрат на лісове господарство, а й створювати певну величину прибутку. В Україні попнева плата забезпечує відшкодування лише 40-80% витрат на ведення лісового господарства.

Однією з основних причин необґрунтовано низького рівня попневої плати [9] є методично неправильні підходи до встанов-

лення лісових такс. На підтвердження такої думки свідчить співвідношення між видатками на лісове господарство і лісовим доходом, обчисленим за таксами, що базуються на ринковій ціні лісоматеріалів.

Таблиця 1

Видатки і доходи бюджету, пов'язані з лісовим господарством

Роки	Загальні видатки державного бюджету на ведення лісового господарства і мисливства, тис. грн.	Збір за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення	
		сума, тис. грн.	% від видатків на лісове господарство
1998	70	30,8	44
1999	66,2	53,8	81,4
2000	63,8	35,4	55,4
2001	67,3	44,6	66,2
2002	98,7	47,2	47,8
2003	106,7	60	56,2
2004	137,3	60,4	44
2005	153	60,8	39,8

Для порівняння з сучасним станом можна навести значення лісового доходу в казенних лісах Російської Імперії (табл. 2).

Таблиця 2

**Доходи і витрати казенного лісового господарства
дореволюційної Росії, млн. рублів [3]**

Роки	Доходи		Витрати	
	загальний	чистий	сума	у % до доходу
1805	0,3	0,2	0,1	35,2
1862	3,3	1,4	1,9	56,2
1881	13,5	7,2	6,3	46,8
1909	66,7	45,9	20,8	31,2
1910	74,8	51,9	22,9	30,6
1911	83,9	58,6	25,3	30,2
1912	87,9	60,7	27,2	30,9
1917	96,2	64,2	31,9	33,2

У Російській Імперії діяли такси, що були розраховані на основі формули Юдейха [3]:

$$T = \frac{P}{1 + 1,0p} - r - t, \quad (1)$$

де T — лісова такса;

P — ринкова ціна деревини;

r — витрати на заготівлю;

t — витрати на транспортування;

p — відсоток на витрачений капітал.

Визначальним елементом у побудові лісових такс за даною методикою була ринкова ціна лісоматеріалів.

Отже, лісові такси лише тоді будуть ефективно виконувати функції ціни на лісові ресурси, коли вони будуть базуватися на методиках, що враховують особливості економічних відносин в ринкових умовах.

У країнах з ринковою економікою природні ресурси (в тому числі — лісові) виступають об'єктом купівлі-продажу на ринку за цінами, що склалися під впливом попиту і пропозиції. Лісовласники отримують від продажу лісових ресурсів лісовий дохід, який оподатковується, як і інші види доходів.

У багатьох країнах Європи з розвинутим лісовим комплексом економіки потреби в лісових таксах практично немає, оскільки власники лісу продають в основному не деревину на корені, а заготовлені лісоматеріали, вироби з деревини або відразу ділянки лісових угідь, орієнтуючись при цьому на ринкові ціни. Витрати на лісове господарство в цих країнах покриваються за рахунок фіксованих відрахувань від вартості реалізованих лісоматеріалів.

В основу діючих в Україні лісових такс покладено радянську методику їх визначення. Спочатку розраховується середня такса за 1 м^3 знеособленої деревини за такою загальною формулою:

$$T_c = C + P + D, \quad (2)$$

де T_c — середня такса за 1 м^3 знеособленої деревини;

C — собівартість вирощування 1 м^3 деревини;

P — прибуток на 1 м^3 ;

D — диференційний дохід (рента) з 1 м^3 деревини.

Обчислена таким чином такса диференціюється за різноманіт-

ними факторами. Як видно з наведеної формули, за основу при обчисленні вартості лісу беруться витрати на ведення лісового господарства і диференційний доход. Розмір прибутку при побудові такс рекомендується приймати на рівні 25% від операційних витрат [3]. Загальна собівартість лісовирощування за допомогою перевідних коефіцієнтів диференціюється. Диференційна рента складається з трьох елементів: рента за місцем розташування, за родючістю і поясна надбавка (знижка). Відповідно до цих елементів, лісові такси поділяються за розрядами такс, лісотаксовими поясами, деревними породами чи групами порід і категоріями технічної придатності деревини.

Обчислення такс на основі затратної концепції не відповідає ні основним принципам ціноутворення на лісові ресурси, зокрема — самоокупності й забезпечення прибутку, ні сучасним принципам організації галузі [10]. Реформування лісового господарства України зумовлює необхідність переходу від централізованого регулювання рівня лісових такс до їх встановлення на засадах ринкової економіки.

Плата за деревину, що відпускається на корені відраховується до бюджету. У зв'язку з цим, спеціалізовані лісогосподарські підприємства, які здійснюють відтворення і охорону лісу, не отримують коштів, необхідних для проведення відповідних робіт, а тому вони не зацікавлені в ефективному справлянні плати з постійних і тимчасових лісокористувачів. Крім того, ці ж лісогосподарські підприємства самі є постійними лісокористувачами, а тому зацікавлені в зменшенні суми попневої плати, оскільки за рахунок цього досягається зниження собівартості деревини і збільшення прибутків від промислової діяльності, яка стає основним джерелом доходів.

Згідно з Державною класифікацією видів економічної діяльності, клас “Лісове господарство” включає в себе і підклас “Лісо-заготівлі”, а лісова промисловість, як окрема галузь, просто перестала існувати. Такі зміни у класифікації і визначеннях, безумовно, обгрунтовані цілою низкою факторів. Зокрема: необхідністю узгодження українських стандартів статистики з міжнародними, зумовленою євроінтеграційною стратегією держави; наявністю значної частки штучних лісів (культур) у лісовому фонді; лісівничими

аргументами. Тому плата за деревину на корені включається лісовими підприємствами до складу витрат на ведення лісового господарства (стаття витрат “Сировина і матеріали”). Отже, підвищення такс не призведе до бажаних наслідків: попнева плата не перевищить витрат на лісогосподарські заходи.

На основі зазначеного вище можна зробити наступні висновки та рекомендації.

Для вирішення існуючої проблеми в Україні слід змінити методичні підходи до обчислення суми збору за спеціальне використання лісових ресурсів. Можна знову здійснити розмежування лісового господарства і лісозаготівель, забезпечити окремий облік витрат за цими видами діяльності й обчислити нові такси на основі чинної методики, яку варто вдосконалити запровадженням макро-економічних поправок.

Інший шлях — запровадження такс, що базуються на ринковій ціні лісоматеріалів. На даний час в Україні ринок лісоматеріалів не достатньо сформований і визначення ринкових цін ускладнене. Тому вважаємо за доцільне плату за спеціальне використання лісових ресурсів замінити відрахуванням частини доходів (виручки від реалізації лісопродукції), достатньої для забезпечення витрат на лісогосподарські заходи. Використання даного підходу розв’язує проблему відокремлення лісового господарства і лісозаготівель, а також вирівнює економічні результати діяльності підприємств, що функціонують в різних умовах (з різною кількістю стиглих насаджень цінних порід).

Створення спеціального фонду Розвитку лісівництва не є необхідним, оскільки в чинному Лісовому Кодексі України уже передбачене їх цільове використання для фінансування проблем лісового господарства. Тому, при прийнятті державного бюджету слід не відміняти, а враховувати відповідні положення Лісового Кодексу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генсірук С.А., Фурдичко О.І., Бондар В.С. Історія лісівництва в Україні. — Львів: Світ, 1995. — 424 с.

2. Закон України “Про Державний бюджет України на 2004 рік” Офіційний вісник України. — 2003. — № 49. — С. 2552.

3. Лазарев А.С., Павлова Л.П. Лесной доход. – М.: Финстатинформ, 1997. – 261 с.
4. Лісовий кодекс України//Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 17. – С. 99.
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 20 січня 1997 р. "Про затвердження такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні, і на живицю" // Офіційний вісник України. – 1997. – № 4. – С. 54.
6. Синякевич І.М. Економіка лісокористування: Навчальний підручник. – Львів: ІЗМН, 2000. – 402 с.
7. Синякевич І.М. Інструменти екополітики: теорія і практика.- Львів: ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
8. Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. / Гл. ред. В.Ф. Гарбузов. – М.: Финансы и статистика, 1986. – Т. 2. – 511 с.
9. Юхновський І.Р. Лісове господарство України: стратегія розвитку. – К.: Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань продуктивних сил і виробничих відносин, 2003. – 34 с.
10. Юхновський І.Р. Лісовий комплекс України: проблеми та перспективи. – К.: Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань продуктивних сил і виробничих відносин, 2003. – 34 с.